

НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ NATIONAL SECURITY

ОТГОВОРНОСТТА НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЛИДЕРИ И ПРЕДЕФИНИРАНЕ НА ПОНЯТИЕТО ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КЛИМАТИЧНИ ИЗМЕНЕНИЯ И ЕНЕРГИЙНА НЕСИГУРНОСТ

Стойчо Георгиев

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *В един многополюсен свят, който се бори с неотложните предизвикателства в изменението на климата, отрицателното въздействие върху околната среда и енергийната несигурност, подриваща основите на националната сигурност, ролята на стратегическите лидери никога не е била по-критична. Статията следва да докаже обстоятелството, че независимо дали са начело на голяма мултикултурна държава, богата на природни ресурси, или на микродържава с недостиг на полезни изкопаеми и биоразнообразие, лидерите притежават силата да оформят бъдещето, като предприемат проактивни стъпки към действия и устойчивост при обстановка на климатични изменения. Съпоставя се отдаването приоритет на стратегически програми и политики, вдъхновяващи екологични иновации, но и такива, подкрепящи системния подход при условия на неблагоприятни обстоятелства и в съответствие с научните изследвания, при което стратегическите ръководители могат не само да изпълняват своите етични отговорности, но и да получат уважение и легитимност – гаранция за техните действия като общественополезни и водещи до значително намаляване на несигурността. Разглеждат се процеси, водещи към осигуряване на устойчиво бъдеще и управление на риска в условия на неопределеност, включително и за Република България. Като извод към изложението се извежда фактът, че климатичните промени и енергийната несигурност са призив към стратегическите лидери да се мобилизират.*

Ключови думи: *стратегическо лидерство, национална сигурност, климатични изменения, енергийна несигурност, отговорност*

ВЪВЕДЕНИЕ

Държавният суверенитет предполага отговорност¹, а основната отговорност за защита на гражданите носи самата държава.² При всяко едно съприкосновение между различните човешки общности помежду им, както и на гражданите с околния свят, субектите и институциите, които държат властта, ресурсите и контрола върху тях, следва да носят отговорността. Със засилването и повишаването на интензивността на кризите обаче се наблюдава все по-осезаема невъзможност това обстоятелство да се случва по начин, който е рационален и в полза за обществото. Политическите и икономическите лидери масово се оттеглят в свой „въображаем свят“, в който експлоатацията на ресурси и човешки капитал измества етичните ценности и нарушава обществения договор. Това е особено видно в

състоянието на климатичните промени (съгласно характеристиката на това понятие) предвид мерките срещу тях и периода за адаптация. При тези усложнени условия единственото решение е стратегическите лидери да поемат инициативата в свои ръце.

Изменението на климата все повече ще задълбочава редица рискове за интересите на националната сигурност – от физическо въздействие, което може да се трансформира в сериозно предизвикателство пред сигурността, до начините и подходите, по които страните реагират на това изпитание. Вследствие на тези нови деструктивни явления ще се изискват стратегически решения, които предразполагат да бъдат вземани от лидери визионери, способни да влеят такава промяна, позволяваща ни да продължим напред като просперираща нация със здрави граждани, подготвени служби за сигурност и процъфтяваща енергийна среда за идните поколения.

ЕДИН РАЗЛИЧЕН ВИД ЛИДЕРСТВО

Така наречената секюритизация³ на изменението на климата води началото си от 80-те години на миналия век и придобива значителна основа в дискурса за сигурност в края на ХХ в. Приведена в действие, стратегическата климатична сигурност, разбира се, включва намаляване на емисиите на парникови газове, но също така и адаптиране на технологии и персонал към променящата се оперативна среда, укрепване на промишлените инсталации за справяне с нови въздействия върху климата и коригиране на профилите на тези системи, свързани пряко със службите за сигурност и техните мисии за опазване и защита на националните интереси.

В тази сложна ситуация стратегическото лидерство следва да демонстрира решаваща роля за преодоляване на проблемите с изменението на климата. Тъй като основните цели в световен мащаб са държавите да вървят към замърсяване с нетна нула, от лидерите ще се очаква да демонстрират непосредствен ангажимент за намаляване на емисиите на парникови газове и предотвратяване на загубата на биологично разнообразие, да упражняват властта по най-ефективния начин и за най-голямо колективно благо, като същевременно изпълняват задълженията си към заинтересованите страни. Лидерите ще имат полза от използването на енергията и креативността на разнообразната работна сила, но те трябва да бъдат добросъвестни и да се стремят към избягване на т.нар. „greenwashing“ или зелено измиване⁴. Преди всичко те трябва да търсят възможностите и рисковете пред традиционните методи, а не само все още недоказаните от науката ползи, които идват с приемането на прехода.

Една от основните функции на новите стратегически лидери ще е да предоставят на своите общества традиции, институции и ценностни системи, които да ги предпазват от претоварване от стресови преживявания и да ги защитават от тревожността. Това е особено важно, за да се поддържа здраво общество в късната модерност от последните години на преход, която се характеризира с повишена загриженост за сигурността⁵ (Веск 2001). Ефектът на промяната в такъв голям мащаб изисква ангажираност, изобретателност, съпричастност и разбиране по цялата верига на стойността.

Макар лидерите да са изправени пред известна волатилност, те следва да се съсредоточат върху развитието на своите вътрешни таланти и изграждането на подходящи лидерски екипи за справяне с предизвикателството на климата. Какъвто и опит да е доминирал при лидерските кръгове в миналото, вече е ясно, че няма да е непременно подходящ за целта в бъдеще. Може би навлизаме в ера на неопределеност и хаос, но има много аспекти, които следва да поддържат оптимизма в лидерите, тъй като те лесно могат да се поддадат на негативно мислене предвид размера на задачата, която предстои да изпълнят, и неумолимия натиск, идващ от инвеститори, партньорски държави, гражданското общество и потребителите. Въпреки тези сложни предизвикателства стратегическите лидери са

задължени да останат позитивни, търсейки възможности за разработване на нови системи и адаптиране както към зелената икономика, така и към традиционните архаични методи в руслото на „социалната инерция“⁶. Редно е лидерите да са в ролята на фигури, които са в състояние да удържат тревогите и стресовите ситуации при хората, както и да се справят със съвременните проблеми, към които в последните години се добавя и повишената осъзнатост за опасността от климатичните промени и енергийната несигурност.

СИЛАТА НА СТРАТЕГИЧЕСКОТО ЛИДЕРСТВО В БОРБАТА С ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И УСТОЙЧИВОСТТА

Всички държави, без значение от своя капацитет и принос по отношение на климатичните изменения, дори най-свободните и най-демократичните, се нуждаят от силни стратегически лидери, защото само такива личности могат да овладеят разрушителните импулси, които ръководят човешкото поведение, и да принудят своите, а и чуждите граждани и лидери да работят за общото благо. Ние не трябва да бъдем оставяни на собствените си унищожителни наклонности, а напротив – трябва да бъдем принуждавани да вършим правилните неща. Принципно в човешката същност е заложено схващането, че хората работят добре само по принуда, но когато са изправени пред разнообразен избор, те стават небрежни, всичко се обърква и потъва в хаос. Когато са предлагани различни по вид методи и начини за справяне с изменението на климата, лидерите по дефиниция се увличат по идеята за абсолютна свобода, забравяйки, че тази свобода поражда анархия, ако не е ограничена от добре оформеното чувство за отговорност, което произтича от законите, осигуряващи стабилитет и добра симбиоза между архаичните и модерни технологии. Най-голяма степен на смелост ще демонстрират не носителите на „свободния дух“, а дисциплинираните лидери, които умеят да потискат страховете си и да рискуват чрез продължаване разработването на вече наследените природни ресурси и богатства за общото благо.

Както се изразява италианският философ от епохата на Ренесанса Николо ди Бернардо дей Макиавели, дисциплината е нужна и за овладяване на масовата истерия (Machiavelli 2014). Народите в разгара на новото хилядолетие са обект на непрекъсната манипулация от разни демагози, гласът на разума лесно се заглушава от колективния гняв или страсти – дори и тогава, когато е заплашено самото оцеляване на нациите. Наблюдават се негативни тенденции спрямо тези субекти в съвременния свят, които държат властта, ресурсите и контрола, носят отговорността и успешно дезертират от нея, живеейки в свят на експансионизъм – нарцистичната презумпция, че са привилегировано изключение и правилата и предупрежденията не се отнасят до тях. Въображението им работи в насока, че не само всякакви опасности ще ги подминат, но и че целият свят им е изначално дължен. Нарцистичните личности, които притежават по природа характеристиките на слаби стратегически лидери, умеят да се оттеглят в измислен свят на комфорт и уют, като това обстоятелство се проявява в обществото под формата на „затваряне на очите“ пред най-тежките за човечеството проблеми. Още в зората на епохата на Просвещението известният немски философ и мислител Хегел е установил закономерността, че „културните“ лидери често живеят в идеален, измислен свят и бягат от отговорност.

В това отношение са необходими, според Макиавели, публичност и яснота. Първият принцип на държавника е да спечели народната подкрепа и макар че значението е много важно за една република – „Без задоволяване на болшинството хора, стабилна република не става“ – правилото важи за всички форми на управление. Това обаче никак не означава, че авторът одобрява онзи съвременен лидер, който чете какво показват ежедневните проучвания на общественото мнение и адаптира поведението си към тях. Модерните политици са толкова загрижени за имиджа си, че на моменти човек започва да се пита дали имат някакви

конкретни намерения, или всичко е въпрос на преекспониране на имиджа. В подобно поведение хората със сигурност ще открият признаци на слабост, ще станат подозрителни и негативният процес за лидера ще бъде необратим.

Проф. Димитър Иванов, създател и ръководител на българския Институт за теория и практика на лидерството „Стефан Стамболов“, дискутира в този контекст на мисли, че „Екологическите проблеми се коренят в задълбочаващите се противоречия между активната икономическа дейност и съхранението на околната среда и природата като цяло – между техносфера и биосфера“ (Иванов 2021). Професорът застъпва и проблема за лидерството както в исторически план за България, така и изобщо значението на лидерството днес в свят, изграден от сложни системи, трудно преодолими кризи и изострени противоречия в поляризираните общества.

От друга страна, проф. Иванов застъпва въпросите за екзистенциалните понятия и компоненти, свързани с лидерството, като посочените от него базисни тези следва да кореспондират с най-добрите налични практики и да предоставят солидна основа за лидерите, които в наше време се опитват да реформират системите за национална сигурност (в т.ч. и енергийните системи на държавите). Именно този тип лидери в настоящето са поставени между чука на пагубно щедрото харчене на пари в инсталирането и въвеждането в експлоатация на т.нар. „зелени технологии“ и наковалнята на все по-голямото предизвикателство при налагането им и внедряването в икономиките на държавите. Оцеляването на поста на тези лидери е под заплаха, независимо от позицията, която решат да заемат (Иванов 2019). Поради това силният стратегически лидер следва да обясни реалната ситуация, да обяви край на разхищенията (в обозрим период от време), да обещае по-справедливо разпределение на енергийните ресурси с цел по-висока социална справедливост спрямо населението. Добрият стратегически лидер ще плати веднага политическата цена – и защото знае, че подобна политика отговаря най-добре на интересите на държавата, и защото (особено ако успее да убеди хората да приемат постепенно новия курс) на по-късен етап ще използва това обстоятелство като дивидент и ще се обяви за спасител на националната икономика, както и лечител на финансовата и най-вече на енергийната система.

От анализите на посочените по-горе видни изследователи на интердисциплинарната област, каквато е лидерството, лесно може да се изведе заключение, че непопулярните мерки трябва да се прилагат наведнъж, с един удар, както и действията в тази насока да не търпят отлагане във времето. Протакането им е вредно и дори обикновено води до обратен ефект. Мерките, насочени към незабавно елиминиране на въглищната индустрия и изкопаемите горива на всяка цена, ще водят до по-тежки последици, а усилията да се смекчи несправедливостта от непопулярните постъпки често ще предизвикват точно обратното – по-остра болезненост за повече хора. Изводите от действията на съвременните лидери са, че по-скоро те гледат към преките политически последици от своите действия, а не ги обмислят абстрактно. Целта е да „не се изпуска топката от очи“! На модерните стратегически лидери ще се наложи да прибегнат до непопулярни мерки, но ще получат шанса да използват и известен брой силно популярни такива. Добрата държава може да бъде ръководена само от добродетелен стратегически лидер, който умее да използва лостове на властта за постигането на общонационални цели, а не за личното си величие. В контекста на климатичните изменения и страховете, породени от проблема с енергийното обезпечение, приспани от измамната сигурност, която ни дават зелената трансформация и зелените енергийни източници (например Парижкото споразумение на световните лидери за свеждане повишаването на температурите до 1,5°C в идващите 50 г.⁷ и Зелената сделка – новият европейски пакт за преминаване към „зелена енергетика“⁸), получили удобството на парите и богатството, създадени от икономиките на развитите и развиващите се държави, днешните

лидери се плъзгат към пропастта, която с оглед хода на историческите събития познаваме добре и не желаем да се приближаваме към нея. Силният стратегически лидер следва да вярва, че може да се справи с тези предизвикателства.

ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВО БЪДЕЩЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА

Въпреки че в сегашния неолиберален свят се приветства премахването на изкопаемите горива от гледна точка на защитата на климата, тенденцията при водещите държави извън обсега на Европейския съюз е този вид горива да стават още по-широко разпространени. Множество автори и учени са на мнение, че производството и потреблението на изкопаеми горива е напълно съвместимо с климатичната неутралност до 2050 г., което е напълно резонно на фона на тревожното нарастване на цените на електроенергията и все по-осезаемия ѝ недостиг. Производителите на изкопаеми горива ще бъдат необходими дори и след 2050 г., тъй като и в момента те осигуряват над 80% от глобалната енергия, а от друга страна, 90% от населението на света все още се нуждае от създаването на богатството, което енергията доставя, според научно изследване, извършено от Шалк Клоте – изследовател, изучаващ различни пътища за отработване на икономическото развитие от емисиите и влошаването на околната среда.⁹ От гледна точка на потреблението и разработването на находищата на изкопаемите горива от най-развитите държави в света изглежда, че не са налице наложителни призови за постепенно намаляване на изкопаемите горива в голям мащаб. Докато Съветът на Европейския съюз твърди, че неотслабващата въглищна енергия трябва да спре във възможно най-кратки срокове, тъй като страните се стремят към климатична неутралност, това все едно не се отнася за страните с най-висок БВП и стандарт на живот, които не са част от ЕС. Данните на „Climate Action Tracker“, независима изследователска група, разкриват доминацията на 20-те най-големи държави замърсители на въздуха през 2022 г., които са и едни от водещите по благосъстояние в света.¹⁰

Подобни позиции за намаляване на изкопаемите енергийни източници трябва да се разглеждат критично, което важи в пълна степен и за България. Първо, „зелените“ енергийни източници не са в състояние да осигурят пълно покритие на енергийната сигурност в състояние на всякакви, особено неблагоприятни климатични условия и второ, технологиите са изключително скъпи и са в пряка зависимост от високоспециализирана техника и услуги. Хосе Антонио Агуадо, който е доцент и ръководител на катедрата по електротехника в университета на Малага в Испания, съвместно с енергийния специалист Антонио Лопес са достигнали до несъмнения извод, че стопроцентовата възобновяема енергия, възпроизвеждана от този тип източници, няма да допринесе за енергийната сигурност точно поради изброените дотук причини.¹¹ Използването на пълния капацитет на тези технологии може да бъде опция за много индустриализирани страни, дори и за някои страни производителки на нефт и газ, но това не е реалистично предложение в развиващите се страни, към които се числи и България. Освен това тези технологии не могат да бъдат внедрявани навсякъде, тъй като се разчита на подходящи места за производство и съхранение в зависимост от някои геоложки формации. В специална статия за „Foreign Affairs“ – водещо в света списание за задълбочени дебати и анализи, касаещи световната геополитика и международни отношения, относно изследване епохата на енергийна несигурност в глобален мащаб учените Джейсън Бордоф – основател и директор на Центъра за глобална енергийна политика в Училището по международни и обществени въпроси на Колумбийския университет и съосновател на „Columbia Climate School“, и Меган Л. О’Съливан – директор-дизайн на Центъра за наука и международни отношения „Белфър“ и професор по практика на международната дейност „Жийн Къркпатрик“ в Харвардското училище „Кенеди“, разкриват точно тези аспекти на дилемите пред диверсификацията и източниците на напрежение.¹² Ето

защо е нереалистично да се очаква тази технология да бъде мащабно използвана – и със сигурност не и до 2030 г. Също така е редно да се отбележи, че като цяло намалените и по-„чисти“ изкопаеми горива допринасят за опазването на климата, но не и за неутралността¹³ по отношение на климатичните изменения. От друга страна е важно да се има предвид, че образът на „чистото“ използване на изкопаеми енергийни източници, което е безпроблемно по отношение на политиката в областта на климата, ще осигури инвестиционни стимули за продължаване на производството на такива горива и технологии. Междувременно България е изоставена някъде в периферията на проблема и се наблюдава твърде ниско ниво на стимули за намаляване на производството на изкопаеми горива, въпреки огромните намаления на разходите, които възобновяемите енергийни източници притежават. Международни подходи за политика и управление показват ясно, че постепенното елиминиране на изкопаемите горива остава с нестабилна почва в международен план. Доклад на Програмата за околната среда към ООН (UNEP)¹⁴, оценяващ разликата в намаляването на производството на изкопаеми горива и това, което е необходимо за постигане на целите в областта на климата, гласи, че глобалното производство на изкопаеми горива през 2030 г. се очаква да бъде повече от два пъти по-високо от нивото, за което се смята, че е в съответствие с постигането на целите за климата, определени в Парижкото споразумение за климата от 2015 г. Поети са първоначални ангажименти и впоследствие формирани съюзи, но изпълнението, участието на големите държави и необходимата амбиция все още липсват.

Поетапното премахване на изкопаемите горива е сложно и голямо предизвикателство не само за страните производителки на въглища, каквато е България, но най-вече и за големите производители на петрол и газ. Това се дължи на новата геополитическа реалност и неразривно свързаната с нея политика за социална и национална сигурност. Икономиката на България е в зависимост до голяма степен от производството и износа на изкопаеми горива. Според доклад на Евростат за 2022 г. зависимостта на България и на страните от ЕС от изкопаеми горива продължава да се увеличава.¹⁵ Ако неутралността на климата бъде постигната до 2050 г., изкопаемите горива ще трябва да бъдат до голяма степен премахнати – което в зависимост от климатичния сценарий, съгласно анализите на някои от цитираните в настоящото изложение международни експерти, може да се случи между 2034 и 2050 г. и това неизбежно ще означава, че ще настъпят вътрешнодържавни катаклизми, предизвиквайки серия от социални и икономически последици. В тази сложна ситуация стратегическите лидери в България ще са принудени да търсят нови източници на приходи, за да продължат да преследват цели като намаляване на бедността и развитие на устойчиви енергийни системи, което не изглежда да е никак лесно предизвикателство.

КАКВА СЛЕДВА ДА Е ПОСОКАТА НА СТРАТЕГИЧЕСКОТО ЛИДЕРСТВО В БЪЛГАРИЯ

Когато една страна произвежда собствени изкопаеми горива и по този начин намалява зависимостта си от вноса на енергия, нейната енергийна сигурност не подлежи на деструктивни явления. Продължаващите международни конфликти като тези в Украйна и Близкия изток ясно показват колко важно е собственото производство на енергия пред предизвикателството да се търси „отвън“. Независимо от това изместването от изкопаемите горива също е в интерес на страните производителки – и не само като политика в областта на климата. Тъй като глобалният енергиен преход се движи напред и международните усилия, насочени към опазване на климата, се засилват, пазарите за изкопаеми енергийни източници действително ще стават все по-малки и търговията с тях ще намалее. Поради международните цели в областта на климата инвестициите във фосилни проекти носят значителен риск да се окажат блокирани активи, а енергията от тези източници да става все по-скъпа. Това е така,

защото капацитетът и инфраструктурата са предназначени да се използват в продължение на няколко десетилетия. Въпреки това обаче добрият стратегически лидер е длъжен да предвиди, че в същото време преходът от изкопаемите енергии крие риск от дестабилизиране на цели общества и региони: необходимата икономическа трансформация ще доведе не само до създаването на нови индустрии и работни места, но и загуба на съществуващи такива, което може да доведе до конфликти. Според цитираните в изложението научни данни експертите очакват самите промени в климата да имат дестабилизиращ ефект. По този начин тази динамика би могла да се подсили още повече при неблагоприятна икономическа трансформация и при положение, че борбата с изменението на климата не постигне така желаната от всички резултат. Както показва опитът, дори и добрите политики понякога се провалят при прилагането им. И изискват ресурси, за да се компенсират обикновените хора за това, че тежестта и от климатичните промени, и от мерките за справяне и адаптация неизбежно се носят от тях. Само от високо подготвени и активно съпричастни към доброто развитие на гражданското общество стратегически лидери ще зависи дали, както подчертават някои от лидерите на Европейската комисия – „трансформацията, която предстои, ще бъде успешна само ако е справедлива и само ако е от полза за всички“¹⁶.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дебатът за затихналите изкопаеми горива не трябва да замъглява факта, че борбата срещу изменението на климата ще успее само ако производството и потреблението им бъде драстично намалено през следващите няколко десетилетия. Тази трансформация изисква индивидуални подходи на национално равнище и международно сътрудничество, което за момента се представя предимно с непохватно съдържание. Не е ясно дали има път навън от този омагьосан кръг. Факт е обаче, че както всеки обществено-политически феномен зеленият преход е поет риск и заплахата, но от друга страна, и възможност. Вече са предприети първите стъпки за разработване на все по-амбициозни подходи за политика и управление, които да допринесат за по-бързо преминаване през този труден преходен период, особено по отношение на България.¹⁷ Липсата на правилно стратегическо планиране може да има фатални последици за опазването на климата, както и за световната икономика и сигурност. От друга страна, това може да доведе след себе си обосновани рискове за националната и енергийна сигурност. Българската индустрия за развитие на възобновяеми енергийни източници следва да се приобщи добре към световните стандарти и технологии в тази специфична сфера, но стратегическото лидерство следва да продължава да насочва публични средства и в проекти за изкопаеми горива както в България, така и в партньорски страни така, както действа и в областта на възобновяемите енергийни източници. Защо да се изключи и възможността България да произвежда природен газ от неконвенционални находища – например зелен водород – в бъдеще, както и по-мощно развитие на атомната енергетика, които могат да бъдат критичен фактор за глобалния преход към устойчива енергия и икономика с нулеви нетни емисии. По този начин стратегическото лидерство ще следва една последователност на политиката по отношение на декларираните климатични цели. За страни като България, които имат амбициозна външна и вътрешна политика в областта на климата, е особено важно да се справят с такива несъответствия, за да запазят собствената си надеждност. В контекста на всичко изложено дотук следва високо индустриализираните страни да покажат пътя на „зелените“ традиции в областта на възобновяемите енергийни източници, тъй като те имат повече ресурси за справяне със социално-икономическите последици от постепенното премахване на изкопаемата продукция, отколкото страни като България, чиито стратегически лидери биха последвали добрите практики в утвърждаването на тези традиции.

БЕЛЕЖКИ

¹ За подробно описание и значение на понятието „отговорност“ вж. <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-naropntiq/otgovornost>.

² Доклад на Международната комисия за интервенции и държавен суверенитет, 2001. <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.

³ Секюритизация на климата – изследователите, работещи върху секюритизацията на изменението на климата, се стремят да разберат как идеята за сигурността на климата е изградена като „въпрос на безпокойство“, в чий интерес функционира този процес и социалните, икономически и политически последици за индивиди и групи, идентифицирани като заплахи за сигурността или проблеми. <https://journals.plos.org/climate/article?id=10.1371/journal.pclm.0000072>.

⁴ Greenwashing (сложна дума, моделирана на „Whitewash“), наричана още „Green sheen“, е форма на маркетингово завъртане, при което зеленият PR и зеленият маркетинг се използват измамно, за да убедят обществеността, че продуктите на една организация, целите и политиките са щадящи околната среда. <https://hmn.wiki/bg/Greenwashing>.

⁵ Вж. концепцията за „рискови общества“ на Улрих Бек: Бек, У. (2001). Световното рисково общество. София: „Обсидиан“.

⁶ За повече подробности вж. статията <https://www.greenpeace.org/bulgaria/istorii/7206/socialnata-inertsiya-zashtopromianata-e-tolkova-trudna/>.

⁷ По-подробно вж. <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/climate-change/paris-agreement/>.

⁸ По-подробно вж. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019–2024/european-green-deal_bg.

⁹ По-подробно за изследването на Шалк Клоде вж. <https://energypost.eu/fossil-fuel-producers-can-decarbonise-by-exporting-electricity-hydrogen-and-steel/>.

¹⁰ По-подробно вж. <https://edition.cnn.com/interactive/2023/12/us/countries-climate-change-emissions-cop28/>.

¹¹ За повече информация вж. <https://blogs.adb.org/blog/why-100-renewable-generation-won-t-bring-energy-security>.

¹² По-подробно вж. <https://www.foreignaffairs.com/world/energy-insecurity-climate-change-geopolitics-resources>.

¹³ Неутралност на климата. <https://www.myclimate.org/en/information/faq/faq-detail/what-does-climate-neutral-mean/>.

¹⁴ Доклад на Програмата за околната среда (UNEP). <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>.

¹⁵ Доклад на Евростат. <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240130-2>.

¹⁶ По-подробно вж. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691.

¹⁷ Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България вж. на интернет адрес: <https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/akt.strategiq2020.pdf>.

ЛИТЕРАТУРА

Бек, У. (2001). *Световното рисково общество*. София: „Обсидиан“, 2001.

Иванов, Д. (2021). *История на лидерството*. София: Академично издателство „За буквите – О писменехъ“.

Иванов, Д. (2019). *Основи на лидерството*. София: Академично издателство „За буквите – О писменехъ“.

Макиавели, Н. (2014). *Владетелят*. София: „Изток-Запад“.

The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Published by the International Development Research Centre, 2001.

REFERENCES

Beck, U. (2001). *Svetovnoto riskovo obshtestvo*. Sofia: „Obsidian“.

Ivanov, D. (2021). *Istoria na liderstvoto*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Za bukвите – O pismenehy“.

Ivanov, D. (2019). *Osnovi na liderstvoto*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Za bukвите – O pismenehy“.

Machiavelli, N. (2014). *Vladetelyat*. Sofia: „Iztok-Zapad“.

The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Published by the International Development Research Centre, 2001.

**THE RESPONSIBILITY OF STRATEGIC LEADERS AND REDEFINING THE
CONCEPT OF NATIONAL SECURITY IN THE CONTEXT OF CLIMATE CHANGE
AND ENERGY UNCERTAINTY**

***Abstract:** In a multipolar world grappling with the pressing challenges of climate change, negative environmental impacts and energy insecurity undermining the foundations of national security, the role of strategic leaders has never been more critical. The article should demonstrate that whether at the helm of a large multicultural country rich in natural resources or a microstate with a shortage of minerals and biodiversity, leaders have the power to shape the future by taking proactive steps towards action and resilience in a climate change situation. It juxtaposes prioritizing strategic programs and policies that inspire environmental innovation, but also those that support a systems approach under adverse circumstances and in line with scientific research, whereby strategic managers can not only fulfill their ethical responsibilities but also gain respect and legitimacy - a guarantee of their actions, as socially useful and leading to a significant reduction of uncertainty. Processes leading to ensuring a sustainable future and risk management in conditions of uncertainty are considered, including the Republic of Bulgaria. As a conclusion to the exposition, the fact that climate change and energy uncertainty are a call to strategic leaders to mobilize is brought out.*

***Keywords:** strategic leadership; National Security; climate change; energy insecurity; responsibility*

Stoycho Georgiev, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: adv_st.georgiev@abv.bg